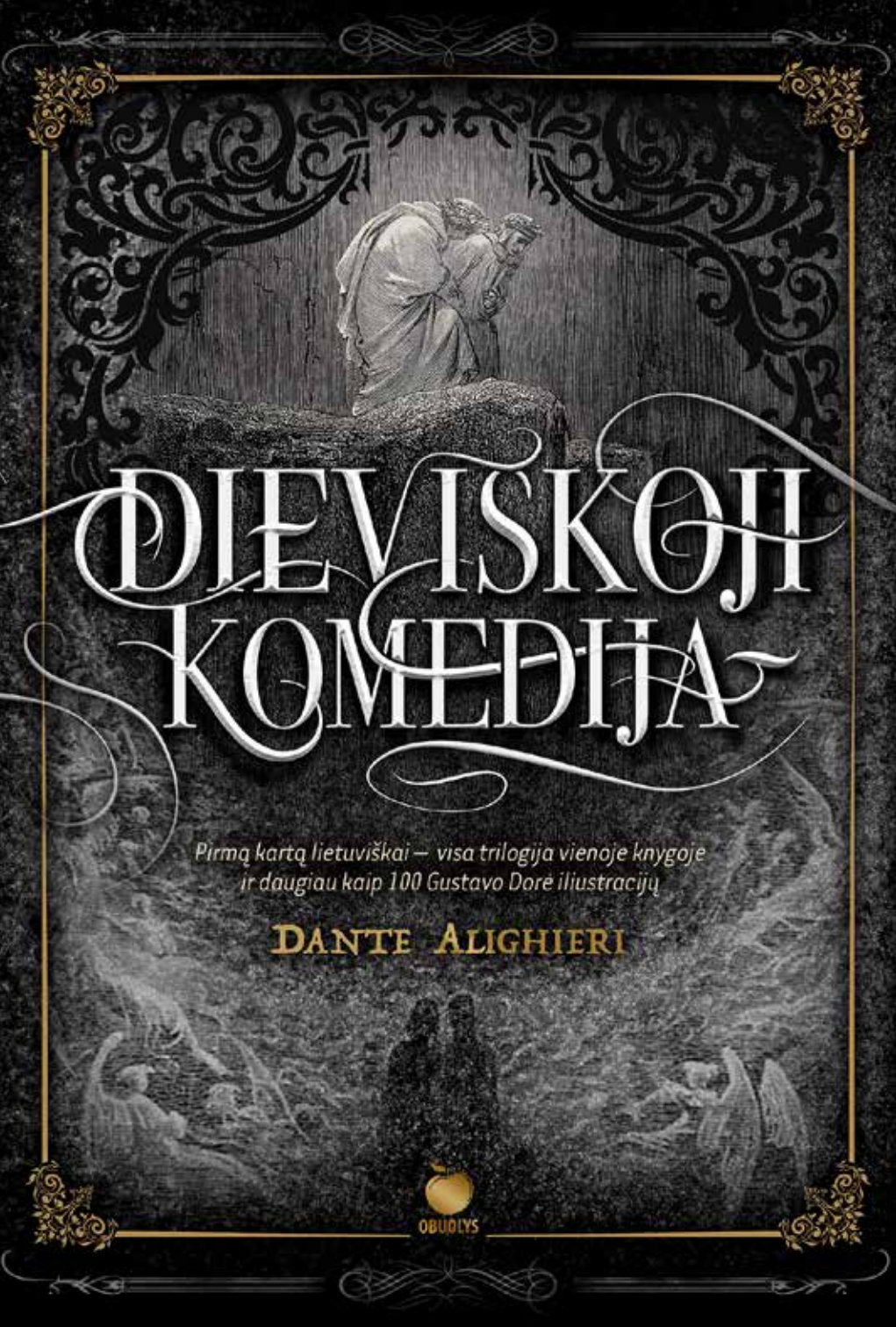

DIEVIŠKOJI KOMEDIJA

*Pirmą kartą lietuviškai – visa trilogija vienoje knygoje
ir daugiau kaip 100 Gustavo Dorė iliustracijų*

DANTE ALIGHIERI

DANTE ALIGHIERI

DIĖVISKŲJŲ KOMEDIJŲ

Poema

Iš anglų kalbos vertė
ALEKSYS CHURGINAS

ŽMOGAUS SIELA – NUOSTABIAUSIAS PASAULIO KŪRINYS

DANTĖ ALIGJERIS

DANTĖ ALIGJERIS (DANTE ALIGHIERI, 1265–1321) – viduramžių pabaigos poetas, renesanso šauklys, be kurio pasaulinė literatūra būtų likusi labai skurdi. Savo veikalais „Naujas gyvenimas“ (*La Vita Nuova*, 1291–1292) – pirmąją Vakarų Europos literatūros istorijoje nacionaline kalba parašyta autobiografinio pobūdžio apysaka, psichologinio romano pirmąjį ir moraliniu filosofiniu traktatu „Puota“ (*Il Convivio*, 1307–1308) jis įtvirtino italų literatūrinės kalbos užuomazgas. Veikale „Apie liaudies kalbą“ (*De vulgari eloquentia*, 1305), parašytame lotyniškai, Dantė gynė šnekamosios italų kalbos teises, analizavo poetikos ir eilėdaros problemas, žengdamas pirmuosius žingsnius romanų filologijoje. Žymiausią savo kūrinį „Dieviškąją komediją“ (pats poetas ją vadino tiesiog „Commedia“ – šį pavadinimą autorius suprato viduramžiškai: tai kūrinys su bloga, liūdna pradžia, bet laiminga pabaiga, nebūtinai turintis linksmini skaitytojus) baigė rašyti prieš pat savo mirtį – 1321 m.

Kultūros istorikų vadinamas viduramžių paskutiniuoju ir naujųjų laikų pirmuoju poetu, Dantė yra kertinis akmuo, nuo kurio prasidėjo Europos literatūrinės tradicijos. Amžininkai jį vertino prieštaringai: vieni lygino poetą su Vergilijumi, kiti reikalavo iškasti jo palaikus, sudeginti ir pelenus išbarstyti. Pirmąją poemos komentarą 1322 metais parašė Dantės sūnus, o 1373 metais Florencijos bažnyčioje – Bokačas. Iki 1400 metų jau buvo parašyta ne mažiau kaip 12 detalių jo kūrinio komentarų, skelbiamų greta paties teksto. Komentuoti, t. y. analizuoti „Dieviškąją komediją“ buvo tiesiog garbės reikalas. Vien rankraštinių kopijų iki spausdinimo staklių išradimo buvo žinoma apie 600. XV amžiuje, suklestėjus knygų spausdinimui, Dantės kūrinys tapo plačiai prieinamas. Autorius pradėtas vadinti dieviškuoju poetu. 1555 metais Venecijoje šis kūrinys buvo prabangiai išleistas su pridurtu prie originalaus pavadinimo epitetu „dieviškoji“. Nuo tada jis taip ir vadinamas.

Gimęs turtingos Toskanos provincijos, garsėjusios puikiu vynu, sostinėje, miestelėnų, turėjusių bajorystės titulą, šeimoje, Dantė Aligieris buvo pirmasis iš trijų didžiųjų florentiečių (kartu su Džovaniu Bokaču (Giovanni

Boccaccio) ir Frančesku Petrarka (Francesco Petrarca)), visiems laikams įtvirtinusių literatūrinę Florencijos šlovę. Jo proprosenelis Kačiagvida (Cacciaguida) 1147 metais dalyvavo Kryžiaus žygyje su imperatoriaus Konrado III kariuomene ir šio valdovo už nuopelnus buvo išventintas į bajorus. Poetas Kačiagvidą mini XV „Rojaus“ giesmėje: kartu su kitais Kristaus kariais – Karoliu Didžiuoju, Rolandu – jis džiaugiasi amžinuoju gyvenimu. Dantė, kaip ir jo tėvas, priklausė vienam iš „vyresniųjų“ cechų – vaistininčių ir gydytojų, kuris taip pat jungė ir knygų pirklius bei dailininkus, bei aktyviai dalyvavo politikoje. Būsimasis poetas baigė viduramžių mokyklą, išmoko prancūzų ir provansalų kalbas, studijavo antikos poetus, ypač Vergilijų, kurį laikė savo mokytoju, išsamiai susipažino su to meto italų literatūra. XIII amžiuje Florencijoje tarpusavyje varžėsi dvi partijos – gibelinų, kurią sudarė daugiausia bajorai, siekė suvienyti Italiją germanų imperatoriaus valdžia, ir gvelfų, kuriai priklausė pirkliai, amatininkai, Italijos suvienytoju laikę Romos popiežių. 1293 metais gvelfai galutinai laimėjo prieš gibelinus, tačiau patys suskilo į Baltuosius ir Juoduosius. Baltieji gvelfai perėmė gibelinų ideologiją. Juodieji siekė senųjų savo partijos tikslų. Jų priešiškumas prilygo gvelfų ir gibelinų nesutarimams. Visateisiu cecho nariu tapęs Dantė su ginklu rankoje kovėsi prieš gibelinus, o paskutiniajame XIII amžiaus dešimtmetyje tapo miesto tarybos nariu. 1300 metais jį išrinko vienu iš šešių Florenciją valdžiusių priorų. Gvelfams suskilus, Dantė rėmė Baltuosius. Jie trumpam gavo valdžią, tačiau 1301 metais popiežiaus Bonifaco pakviestas prancūzų princas Karolis Valua (Charles Valois) užėmė miestą ir surengė susidorojimą su Baltaisais gvelfais. Dantė, kuris tuo metu buvo išvykęs, į Florenciją negrįžo: jo turtas buvo konfiskuotas, o jis už akių nuteistas mirties bausme. Iki pat mirties poetas gyveno tremtyje, negalėdamas sugrįžti į gimtinę. Dantė klajojo po Italiją, apsidodamas savo gerbėjų aristokratų pilyse. Paskutiniuosius gyvenimo metus praleido Ravenoje pas kunigaikštį Gvidą da Polentą (Guido da Polenta), didelį poezijos gerbėją, Dantės apdainuotos Frančeskos da Rimini (Francesca da Rimini) giminaitį.

Manoma, kad būdamas vos 9 metų, Dantė išvydo Beatričę Potinari, kuri vėliau tapo jo kūrybos mūza ir įkvėpėja. Būsimasis poetas Beatričę mylėjo idealia viduramžių riterių meile – iš tolo, niekada jos neužkalbinęs, mergina nežinojo apie garbintojo jausmus, tačiau visam gyvenimui tapo jo moters idealu. Beatričė išteikėjo už Simone di Bardi ir mirė jauna, vos sulaukusi 25 metų. Dantė labai gedėjo mylimosios, niekada jos nepamiršo ir pasižadėjo parašyti knygą „kokios niekas niekados dar nė apie vieną moterį nėra parašęs“. Savo nelaimingos meilės istoriją jis aprašė „Naujajame gyvenime“, tačiau tiesiogiai Beatričės vardas šiame kūrinyje nėra minimas. „Dieviškojoje komedijoje“ Dantė pasirinko naują būdą: rašydamas nemirtingą kūrinių, pa-vaizdavo Beatričę kaip kelių link aukščiausių tikslų išsipildymo.

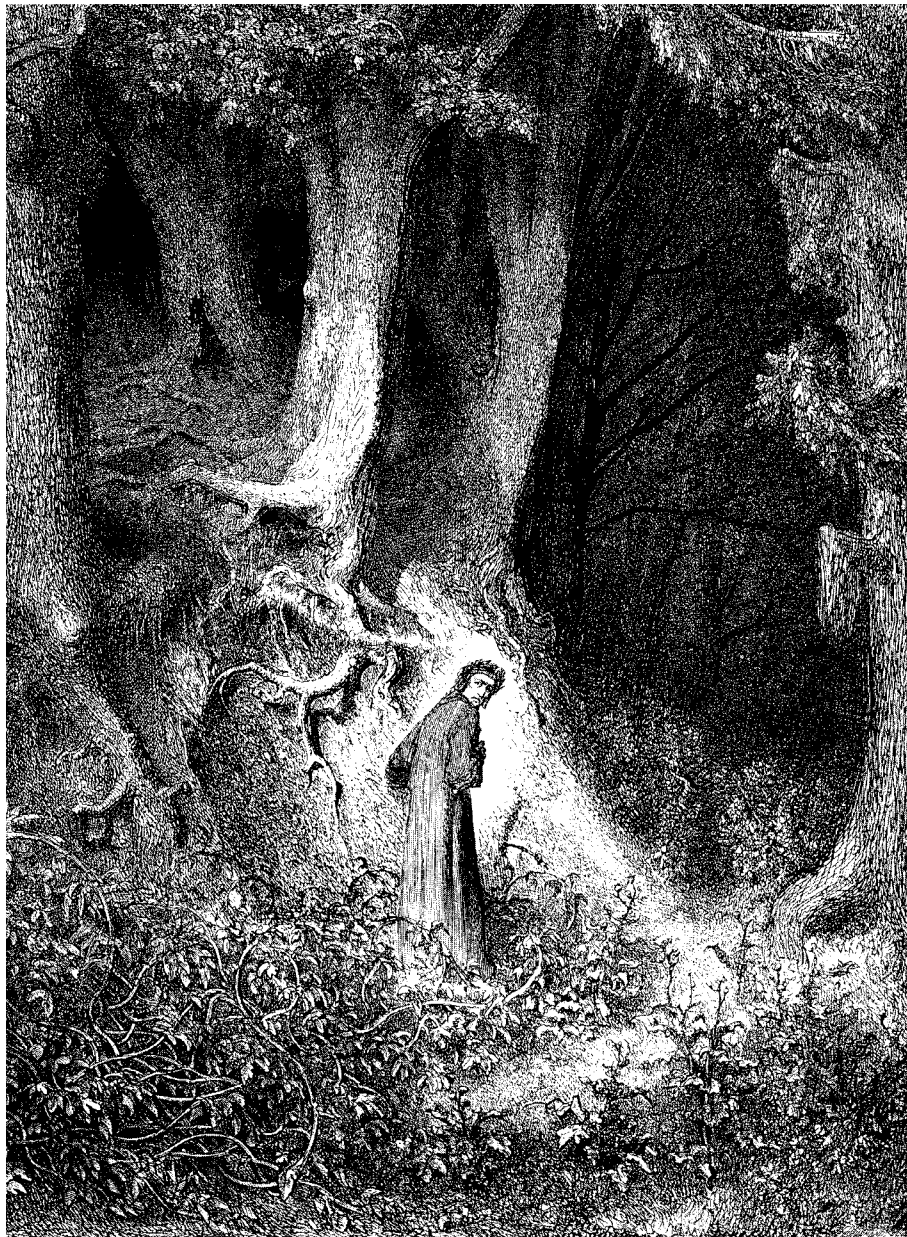
„Dieviškąją komediją“ sudaro 100 giesmių, kuriose pasakojama apie Dantės kelionę per Pragarą, Skaistyklą ir Rojų. Poemoje pasakojama, kaip sulaukęs 35-erių metų („gyvenimo nuėjęs pusę kelio“), poetas atsiduria tamsiame miške. Čia jį užpuola žvėrys – pantera, simbolizuojanti gašlumą, liūtas – pui-kybė ir vilkė – godumą. Jį išgelbsti Beatričės, simbolizuojančios dieviškumą, atsiųstas Vergilijus. Šis poetą veda per visus devynis Pragarą ratus ir Skaistyklą. Skaistykloje Vergilijus išnyksta, o Dantės globėjomis tampa Matilda ir Beatričė. Nuplautos Lėtėjos upėje (atlikęs atgailą) ir atsigėręs gaivinančio Eunojos vandens, Dantė gali kilti į Dangų.

Kūrinys atspindi XIV amžiaus pasaulėžiūrą, teologines idėjas ir filosofiją. Dantės pasaulio matymas kartu ir viduramžiškas, ir jau humanistinis. Jo požiūriu, pasaulis – tai negatyvi, žmonių godumo ir piktybės perpildyta vieta, kurią Dievo Apvaizda kreipia į teisingumo triumfą ir laikų pabaigą. Kita vertus, pokalbiuose su personažų sielomis apie gyvenimo patirtį, regimas pasaulis tampa jų etinės ir moralinės atsakomybės rezultatu. Nuo renesanso laikų pasaulėžiūros Dantės požiūris skiriasi beribiu tikėjimu, kad Dievo tvarka greitai įsigalės, kad dar žemėje visiems bus atseikėta pagal teisingumo matą.

Simbolinės reikšmės turi „Dieviškosios komedijos“ suskirstymas: vaizduojami trys pomirtiniai pasauliai, kūrinys sudarytas iš trijų kantikų, kurias sudaro 33 giesmės, parašytas triciliais posmais – tercinomis. Skaičius „trys“ poeto skirtas šv. Trejybei pagerbti. Akivaizdu, kad Dantė daug dėmesio skyrė kūrinio formai, kuri rodo milžinišką poeto erudiciją: jis gerai susipažinęs su istorija, astronomija, literatūra, teologija, filosofija. Tai, ką šv. Tomas Akvinitis skelbė filosofiniuose, teologiniuose raštuose, Dantė stengėsi atspindėti grožiniame kūrinyje.

Dantė, tremtyje parašęs „Dieviškąją komediją“, tremtyje ir mirė. Poetas vylėsi sugrįžti į gimtąją Florenciją, vainikuotis laurų vainiku ten, kur buvo pakrikštytas – gražiojoje šv. Jono krikštykloje. Deja, užbaigęs savo didžiąją poemą ir palikęs ją kaip priesaiką būsimoms kartoms, poetas netrukus iške-liavo į kitą, jau amžinąją gimtinę.

Dantė Aligeris priklauso prie didžiausių pasaulio poetų bei rašytojų šalia Šekspyro, Miltono, Servanteso, kurių kūrinius žmonės su pasigėrėjimu gali skaityti po kelis kartus. Jie priklauso ne kuriai nors vienai tautai ar kraštui, ne kuriam nors laikotarpiui, bet yra viso pasaulio ir visų laikų kultūros dalis.

*Tokia tamsi giria ta ir siaubinga,
Jog vėl jaučiu aš baimę širdyje!*

P R A G A R A S

I GIESMĖ

Gyvenimo nuėjęs pusę kelio,
Aš atsidūriau miško tankmėje,
Pametęs tiesų pėdsaką takelio.

Sunku man apie tai kalbėt, deja:
Tokia tamsi giria ta ir siaubinga,
Jog vėl jaučiu aš baimę širdyje!

Turbūt mirtis mažiau net šiurpulinga.
Tad vardan gėrio, surasto tenai,
Papasakoti viską bus naudinga.

Kaip aš paklydau, nežinau nūnai,
Nes, kai žengiau į šitą girią klaikią,
Dar tebesupo sielą man sapnai.

Bet paskum, prisiartinęs, kiek reikia,
Prie kauburio, dunksojusio slėny,
Kuris man šitiek nerimasčio teikė,

Pakėliau aš akis: šviesa švelni
Sroveno jau iš kelrodės planetos,
Ir kalno šonai skendo jos ugnį.

Išblaškė naktį rytmetys saulėtas,
Ir veikiai mano dvasios gelmėse
Bent kiek aprimo siaubas neregėtas.

Tarytum tas, kursai širdim drąsia
Ištrūko iš putoto okeano,
Bet klaidžioja dar žvilgsniais bangose, –

*Staiga išsoko lūšis margašonė;
Ji tąką man pastojų atkakliai.*

Taip lygiai išgąstinga siela mano
Tebesidairė ten be paliovos,
Kur niekada joks gyvis negyveno.

Kiek pailsėjęs po nakties liūdnos,
Aš pakilau ir nuėjau per klonį
Ramiu žingsniu prie apšviestos kalvos.

Bet vos tik leidaus vėlei į kelionę,
Kai, vizgindama uodegą mikliai,
Staiga iššoko lūšis margašonė;

Ji taką man pastojų atkakliai,
Ir aš, jos nevaliodamas nuvyti,
Galvojau grįžt, sustojęs pakeleį.

Tai buvo metas, kai maloniai švyti
Atbudus ryto saulė – ir būrys
Tyrų žvaigždžių padangėje matyti

Kaip dieviškosios Meilės žiburys.
Nors man laimingą pradžią pranašavo
Giedra mėlynė ir dailus žvėris,

Bet vos nuo baimės siela atsigavo,
Kai netoliese liūtą pamačiau,
Kuris, aukštai pakėlęs galvą savo,

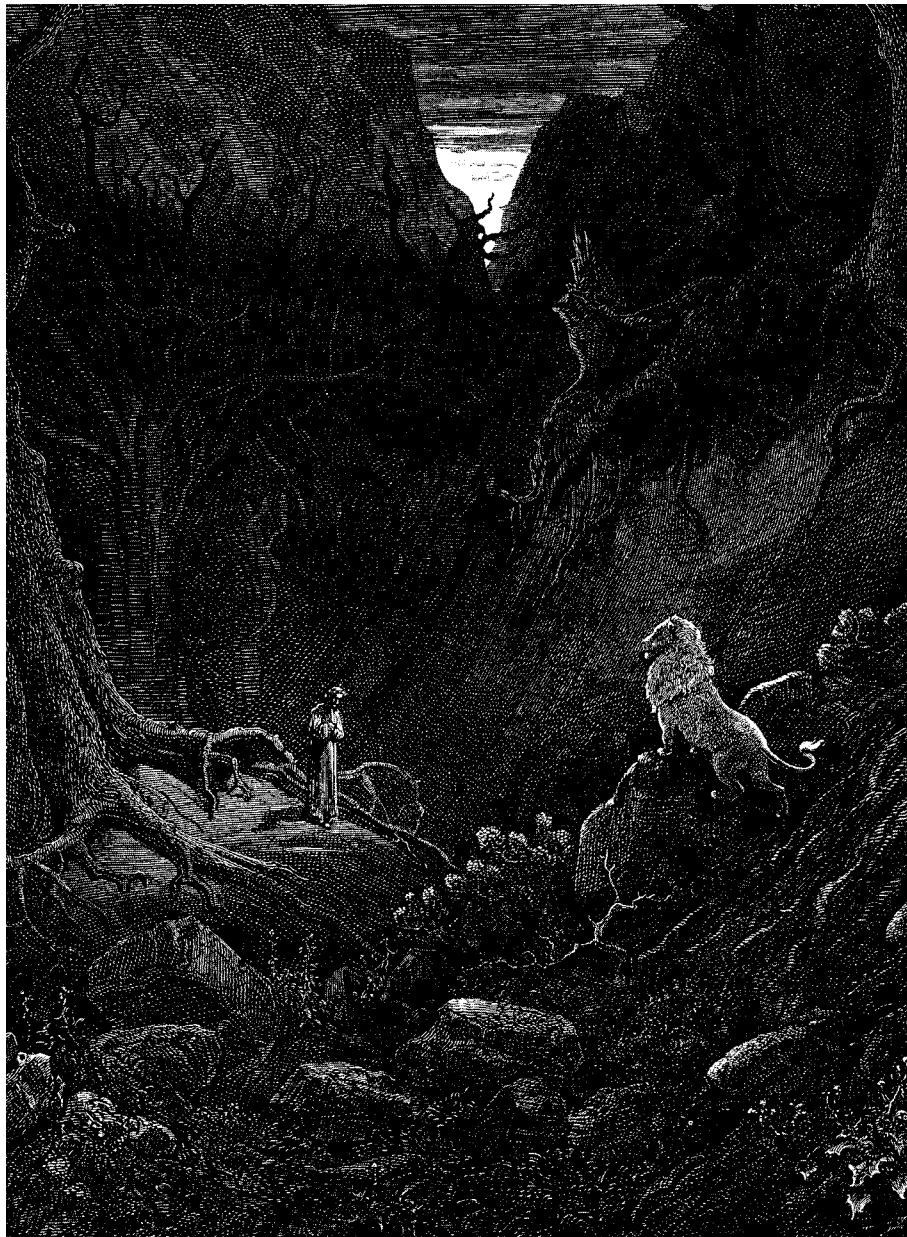
Riaumodamas žingsniavo vis arčiau
Ir toks įdūkęs rodėsi iš bado,
Jog aš ore jo siautulį jaučiau.

Drauge su juo ir vilkė atsirado,
Kurios liesybė, geidulių pilna,
Į pražūtį savaime žmogų veda.

Piktų jos žvilgsnių įžūli liepsna
Nenoromis išsklaidė mano ryžtą
Greičiau pasiekti kauburį aną.

Ir kaip lošėjas išdidus sumyšta,
Kada ūmai po pergalių visų
Nuo jo iš karto laimė nusigrįžta, –

Taip lygiai pasidarė man baisu,
Ir aš nuo vilkės traukiausi iš lėto
Ten, kur lyg naktį visada tamsu.

*Riaumodamas žingsniau vis arčiau
Ir toks įdūkęs rodėsi iš bado,
Jog aš ore jo siautulį jaučiau.*

Kai, išgąščio pagautas netikėto,
Slinkau žemyn, – išvydau netolies
Vyriškio tylų, blyškų siluetą

Ir sušukau jam, pilnas nevilties:
„Ar tu vaiduoklis, ar žmogus, – vis viena,
Pagelbėk man, maldauju iš širdies!“

Jis tarė: „Aš – nebe žmogus šiandieną.
Aš Mantujoje Cezario laikais
Išvydau saulę – ir tarp Romos sienų,

Augustui valdant, vaikščiojau kadais;
Tuomet tautiečiai mano dar tikėjo
Išpuikusiais pagoniškais dievais.

Poetas aš buvau; žygius Enėjo
Išgarsinau ir apsakiau, kaip jis
Iš Trojos miesto degančio išėjo.

Bet kam žengi į požemio sritis?
Kodėl nekopi tu į kalną šitą,
Kuris yra visų žmonių viltis?“

„Vadinasi, Vergilijus esi tu? –
Akis nudelbęs, jam tariau droviai, –
Šaltini džiaugsmo neišpasakyto!

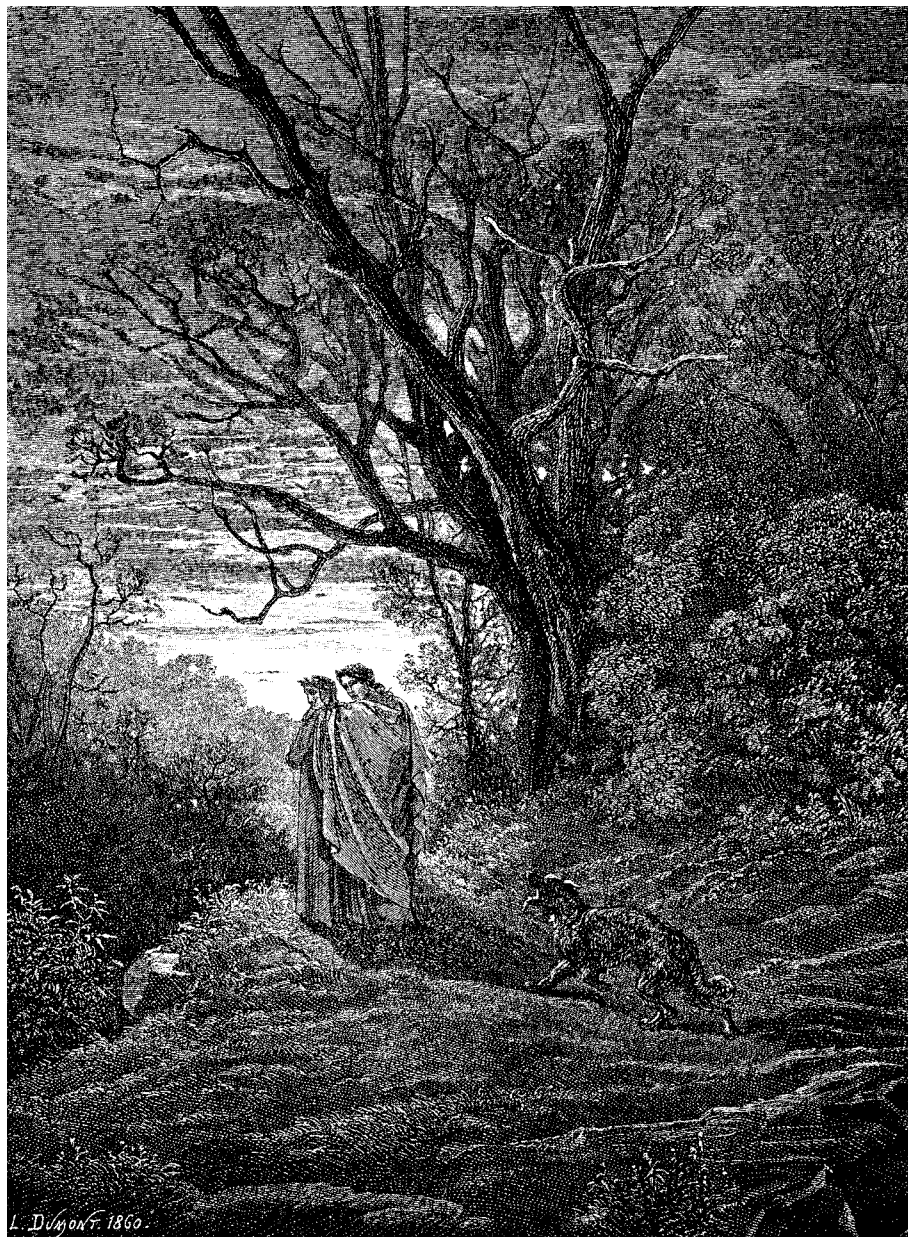
Didingoje tavų eilių srovėj
Poetai semiasi jėgų iš seno.
Argi ne tu jiems pavyzdį davei,

Geriausias, mylimiausias dainiau mano, –
Argi ne iš tavęs lig šios dienos
Aš mokausi garbingo žodžių meno?

Išminčiau, žvelk: nuo vilkės alkanos
Atatupstom aš traukiuos lyg apmiręs...
Meldžiu tave, apgink mane nuo jos.“

„Sau kito kelio paieškok iš girios, –
Atsakė jis, pamatęs, jog verkiu. –
Tasai žvėris rajas ir užsispyręs

Kiekvieną puola – ir nėra tokių,
Kurie, su juo bent sykį susidūrę,
Nebūtų mirę po kančių sunkių.

„Sau kito kelio paieškok iš girios“, –
Atsakė jis, pamatęs, jog verkiu.

Blogiausia tai, kad šią pabaisą niūrią
Negali nieks pasotint: amžinai
Į naują auką ji geismingai žiūri.

Daug suviliojo gyvių ji čionai
Ir dar nemaža turi suvilioti;
Bet didis Šuo ateis – ir žus jinai.

Apie turtus ir savo žemių plotį
Tasai taurus galiūnas negalvos,
Vien laimę stengsis tautai dovanoti.

Jis bus garbė Italijos šventos,
Vardan kurios Kamilė, Turnas, Nisas
Ir Eurialas žuvo kitados.

Kai vilkės neapkęs pasaulis visas,
Jis vėlei ją į pragarą įmes,
Kur slėpės ji, iš godulio sulysus.

Tau patariu dabar klausyt manęs:
Aš būsiu tavo kelrodžiu – tu eisi
Su manimi į požemio gelmes,

Tu į skausmų buveinę nusileisi,
Kur rauda ir maldauja sau mirties
Daugybė dvasių, mirusių kadaise.

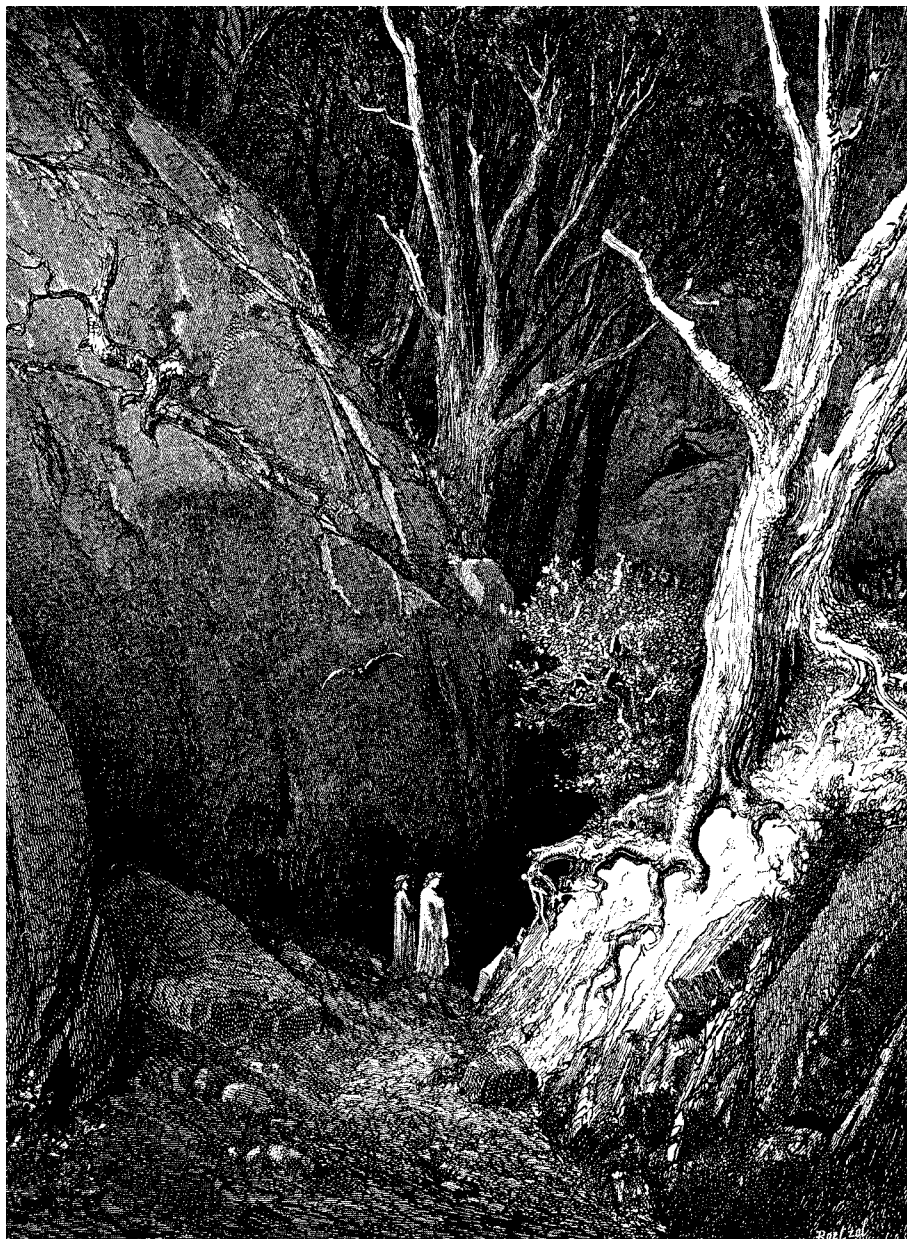
Ten bus ir tie, kurie lengviau kentės,
Nes, apimti liepsnų, išsaugos viltį
Palaimintos sulaukti ateities.

Jei dar aukščiau norėsi tu pakilti, –
Vadovas prakilnesnis atsiras,
Ir man prieš jį teks pagarbiai nutilti.

Tada mes atsisveikinsim, nes tas,
Kurio didžios nepripažįstu galios,
Man uždraudė įžengti į dausas.

Visur jisai valdovas ir karalius,
Bet jo tikroji būstinė – dangus.
Laimingi tie, kuriems ten laisvas kelias!“

Aš jam tariau: „Vergilijau brangus,
Vardan dangaus, tau niekad neatverto,
Neduoki man įpulti į vargus,

Ir paskui jį aš nusekiau klusniai.

Žingsniuok pirmyn – prie švento Petro vartų,
Leisk pamatyti tuos, kuriems seniai
Nuo pragaro kančių širdis apkarto.“

Ir paskui jį aš nusekiau klusniai.

II GIESMĖ

Diena jau blėso, ir dangus aptemęs
Jau kvietė žemės gyvius pailsėt
Po rūpesčių visų; tik aš, benamis,

Rengiausi kovą kelyje pradėt
Su nuovargiu ir gailysta širdinga,
Kurios čionai nedrįsiu nutylėt.

O, mūzos! Žodžio galią neklaidingą
Suteikit man ir leiskit atvirai
Papasakot, kuo atmintis turtinga.

Aš prabilau: „Poete, ar tikrai
Tėsėsiu tai, ko dar nesu pradėjęs?
Apsigalvok pirmiau, ką tu darai.

Sakai, jog ir mirtingasai Enėjas
Į amžinas įžengęs buveines
Ir viską ten savom akim stebėjęs.

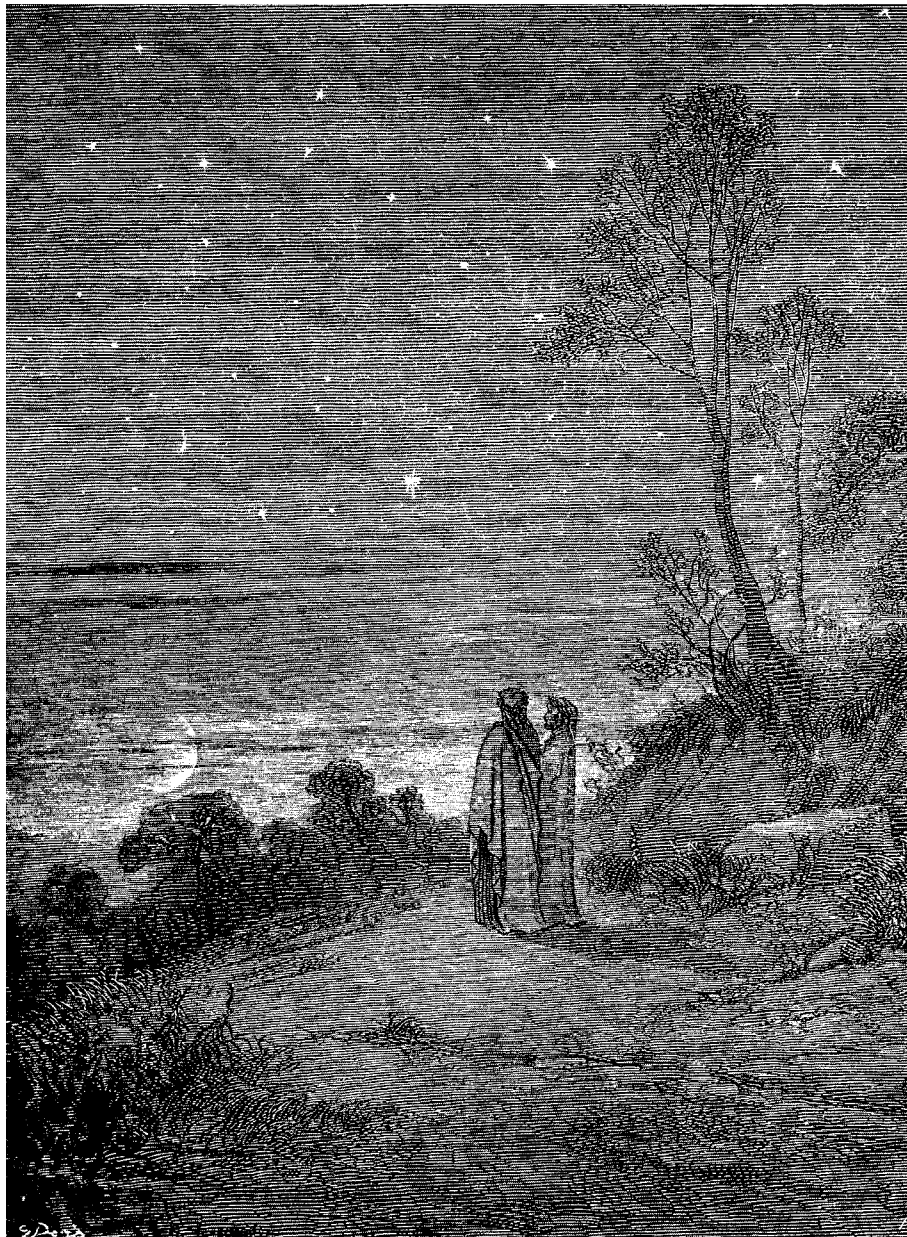
Bet jeigu tas, kurį godojom mes,
Į jį kadais palankų žvilgsnį metė,
Regėdamas didybės jo žymes, –

Kiekvienas gilią išmintį čia matė.
Berods, dangaus aukščiausioji valia
Padarė Romos protėviu jį patį

Ir šitame mieste galų gale
Į švento Petro vietą pasodino
Tą, kurs apdovanotas jo galia.

Kas šių didingų žygdarbių nežino?
Bažnyčios rūmą kuriant, visa tai
Ne paskutinį vaidmenį vaidino.

Skelbėjas gėrio, išrinktas aukštai,
Taipogi ėmės panašios kelionės,
Kad žodžiais jo tikėtume šventai.

*Diena jau blēso, ir dangus aptemēs
Jau kvietē zemes gyvius pailsēt
Po rūpesču visu; tik aš, benamis.*

Bet aš – nenusipelnęs tos malonės.
Nesijaučiu mat panašus į juos
Ir nežinau, ką pasakytų žmonės.

Jei atsidurčiau požemio kraštuos,
Bijau, kad aš galiu netekti proto.
Man tavo išmintis suklyst neduos.“

Ir lyg tasai, kurs žygio užsimoto
Atsisakyti nutarė staiga,
Taip aš stovėjau ties dauba miglota,

Vadindamas jau išmone paika
Tą norą, kurs mane ką tik kamavo
Su tokia nenumaldoma jėga.

„Jei supratau teisingai kalbą tavo, –
Atsakė man šešėlis prakilnus, –
Tau širdį kraupulys, matyt, pagavo.

Tačiau kada užplūsta baimė mus,
Tuoju mes viską metame su gėda
Lyg siaubo apimtas žvėris bailus.

Tad, geisdamas palengvinti tau bėdą,
Neslėpsiu, ko čionai aš atvykau
Ir ko nenorom ašaros man rieda.

Kai laukiančiųjų būstan patekau,
Gražuolė man pamojo skaisčiaveidė,
Kuriai tarnaut džiaugsmingai sutikau.

Jos akys tartum saulė šviesą skleidė,
Ir aš klausiaus nustebęs, kaip saldžiai
Tyloj jos balsas angeliškas aidi:

„O mantujieti, žinomas plačiai,
Kurio vardu garbingu nūdien puošias
Pasaulio tolimiausi pakraščiai!

Bedalis mano draugas taip apkvošęs
Nuo išgaščio kalnuotoj dykumoj,
Jog atgalios pasukt jau pasiruošęs.

Apie tatai padangių aukštumoj
Girdėjau aš ir nuoširdžiai bijausi,
Kad nepražūtų jis nykioj lomoj.

Tikiuosi, kad pas jį tu nukeliausi
Ir, jam padėjęs magišku žodžiu,
Man išblaškysi nerimą giliausią.

Aš – Beatričė. Aš tave siunčiu.
Aš, meilės įkvėpta, čia atskubėjau
Iš ten, kur grįžti pareigą jaučiu.

Tave ne sykį, mano geradėjau,
Pašlovinsiu praamžio akyse.“
Tuomet, nutilus jai, aš prakalbėjau:

„O, tu, vienintele, kurios dvasia
Viršum visų būtybių žmogų kelia
Mirtingojo pasaulio erdvėse!

Aš taip skubu įvykdyt tavo valią,
Tarnauti tau taip noru aš degu,
Jog man belieka laimint savo dalią.

Bet negi čion tau leisti nebaugu,
Palikus ten, toli, buveinę tyrą,
Kurion sugrįžt viliesi be vargų?“

„Nuslėpti negaliu nuo tokio vyro, –
Atsakė ji, – dėl ko nė vienosyk
Mana širdis iš baimės nesustiro.

Bijoti reik tokių dalykų tik,
Kurie savaime nukreipti prieš gėrį,
O kito ko tuščiai nesibaidyk.

Mane pats Dievas tokią jau sutvėrė,
Kad man nebaisios kančios ir liepsna,
Kuri tamsybėj požeminėj žėri.

Yra mat rojų moteris viena;
Jinai šį vargšą gina ir globoja
Ir jam dabar užuojautos pilna.

Ji kreipėsi į Liuciją dėl jojo
Ir tarė: – Tavo tarnas šiuo metu
Kamuojasi; padėk jam. – Ir anoji,

Bodėdamos visų darbų piktų,
Priėjo prie manęs (tą valandėlę
Sėdėjau aš su Rachele kartu);

*Aš – Beatričē. Aš tave siunčiu.
Aš, mīlēs iķvēpta, čia atskubėjau
Iš ten, kur grīžti pareigą jaučiu.*